

Сава Д. Ђурђевић
ОШ „Херој Јанко Чмелик“
Карађорђева 2, Стара Пазова
savadjurdjevic5@gmail.com

doi: 10.19090/zjik.2016.213-233
UDK broj: 821.163.41-993.09:398
Pregledni naučni rad

ВУКОВ РЈЕЧНИК И СМЕХОВНА КУЛТУРА¹

САЖЕТАК: Предмет овога рада је народно хуморисање, односно смеховни концепт света у српској премодерној или аграрној култури. У том циљу извршена је анализа неколико одредница из првог издања Вуковог *Рјечника* у чијим илустрацијама су присутни еротски, опсцени и скатолошки изрази који су коришћени пре свега у магијским обредима везаним за потенцирање људске, животињске и аграрне плодности.

Кључне речи: Народна хуморисање, смеховно, еротско, магија, плодност.

...У хумористици, пре у ма којој врсти књижевности, свака појава мора да потиче из менталитета дотичног народа и дотичне средине [...] сваки народ има своју врсту или боље рећи свој начин хуморисања

Бранислав Нушић у писму ћерки Маргити²

Овим радом покушаћемо да утврдимо везе Вуковог *Рјечника* са народном смеховном културом утемељеном у обреду (Карановић, 2009, 114), тј. да објаснимо природу народног обредног смеха и његову посебност у односу према смењу модерног човека користећи се притом грађом из *Рјечника*.

Појам ‘народна смеховна култура’ се у овом раду схвата у духу концепције Михаила Бахтина изложене у књизи *Стваралаштво Франсоа Раблеа и народна култура средњег века и ренесансе* (1978, 7–69). Стога смо природу народних обреда везаних за смеховно, еротско и опсцено – што у контексту народне смеховне културе сматрамо једном недељивом целином – ставили у први план приликом анализа одредница из *Рјечника*.

---

¹ Овај рад представља део истраживања спроведеног у оквиру израде мастерског рада, одбрањеног 25.03.2016. под менторством проф. др Јасмине Јокић на Одсеку за српску књижевност и језик Филозофског факултета у Новом Саду..

² Наведено према Лешић 1989: 201.

Адум, Адумац, -мца. *Ја кажем адум сам, а он дријешу гаће да ј***.*

Ово је пословица дата уз израз *адум* (или *хадум*, *хадумац*, прим. С.Ђ.), што значи *евнух* или *ушкопљеник* (Речник 1976: 703). Слична пословица је штампана и у *Српским народним пословицама: Ја (му) кажем адумац сам а он пита колико ћеце имам?* (Караџић 1985: 124). Значење ове две пословице поклапа се са објашњењем коју је Вук написао уз следећу: *Ја га крстим а он п..и (и не било живо!)*. „Кад ко не ће да разумије шта му се говори“ (Караџић 1985: 123).³ Битан је и моменат скидања одеће, чиме се брише граница између тела и света који постају једно, те чиме се тело ослобађа „стега живота“ у званичној, ванпразничкој култури, позивајући на радосно сексуално спајање (Карановић 2015: 437).

Аратос. *Аратос ти поскура, не прди ми по цркви.*

Наведена реченица уз одредницу *аратос* представља клетву – гест амбивалентног снижавања, карактеристичног за народну смеховну културу (Бахтин 1978: 182). Израз *аратос* је грцизам, као и *поскура*. Први означава клетву (Речник 1967: 94), а други обредни хлеб или нафору у православној литургији (Речник 1971: 748). Ова клетва би се без грцизама могла изрећи и овако: *Проклета ти била нафора, не прди ми по цркви*. Или: *Баво ти однео нафору не ...* ‘Пуштање ветрова’ такође је спадало у гестове амбивалентног снижавања (Бахтин 1978: 166). Двадесет шесто поглавље Краусове збирке (*О прђењу*) – посвећено опсценим причама о пуштању ветрова – казује да се код хришћана Словенаца и Хрвата оно сматра повољним, а код муслиманских Срба и Бугара наповољним знаком. Схватања Срба православаца „у овом смислу су од мјеста до мјеста колебљива“ (Краус 1984: 329).

Бабини укуви. Оно вријеме кад на свршетку Марта или у почетку Априлија удари снијег или цигани... *Приповиједају да је некаква баба истјерала јариће у планину, па дунуо сјевер и ударио снијег, а она рекла: „Прц Марцу, не бојим те се: моји јарићи петорошчићи.“ На то се расрди Март, па узајмивши у Февруарија неколико дана, навали са снијегом и*

³ Сличан пословичан израз: „Расти, расти, док ја распашем тканице“ – налазимо у истоименој причници из Краусове збирке, када врло млада невеста прве брачне ноћи говори младожењи како је још мала, те му је њена мајка рекла да је не дира док не порасте (Краус 1984: 7).

мразом, те се смрзне и окамени и баба и њезини јарићи. Кажу да се и данас може видјети у некаквој планини (где се то догодило) оно камење што је постало од бабе и јарића: баба стоји у сриједи а јарићи око ње (Карацић 1966: 15).

Лик кочоперне и пркосне бабе (Пантић 1988: 387) који је у митологији балканских Словена везан за прве дане марта представља персонифициран месец март. У Македонији март зову баба Мартом, а у Бугарској лошом Мартом. Баба-Марта је сестра фебруара (Сечка) променљивог карактера, који се испољава несталним временом, односно сменом хладних и топлих дана (Словенска митологија 2001: 11). Хладни, снежни или променљиви мартовски дани зову се у Србији баба-Марта. Баба у предању пре времена истерује козе на пашу и увредивши непристојним изразима месец март навлачи на себе његов гнев у коме је он заједно са јарићима окамени од хладноће. Ово предање улази у комплекс обреда којима се настоји обезбедити плодна година. Тобожњом жалошћу за бабом и јарићима наглашава се смена старог и новог времена, а смрћу бабе и јарића испољава се истрошено време (Карановић – Јокић 2007: 11). Предање је везано за време покладних ритуала. Ускршње покладе су празнично време пред почетак Ускршњег поста, односно последњи дан или последња недеља једења мрсне хране пред почетак великог поста, када се такође причају шаљиве и еротске приче, посећују рођаци, праштају грехови и увреде, играју маскарадне игре, певају песме шаљивог, еротског, озбиљног и опсценог карактера, када се загонета, казују веровања (Словенска митологија 2001: 435), а све у сврху обезбеђивања плодности људи, стоке и земље у наредном временском циклусу (Карановић – Јокић 2007: 5). Покладе, дакле, припадају *веселом времену*, времену реактуализације космогоније (Елијаде 1986: 93) која се огледа у борби старог (март) и новог (пролеће) завршивши се победом „новог, светог, чистог – јер још нетрошеног – Времена“ (Елијаде 1986: 92). Помажући старом времену да умре, учесници покладних ритуала разузданим понашањем, разузданом игром и музиком (Бахтин 1978: 18) стварају првобитни Хаос односно крај света/времена (Елијаде 1986: 91) којим се испраћа истрошено време – зима – и стварају се услови за прелазак Хаоса у Космос. Бабином смрћу се испољава старо, истрошено, похабано време, а причањем приче са таквим мотивом, уз остале раскалашне обреде, учесници

покладних обреда реактуелизују време Хаоса и тиме *укидају* протекло време. Јер, да би ново могло да се роди, старо мора да умре (Елијаде 1986: 95–96).⁴

Богојављање. Србљи приповиједају да се ноћу уочи Богојављања сваке године отвори небо, и да ће онда Бог дати свакоме који што заиште (само да не иште више него једно). Ђекоји стоје на пољу по цијелу ноћ не би ли виђели кад се небо отвори, но то не може сваки виђети. *Тако се некакав догодио у соби кад се небо отворило, и не имајући кад изићи на поље (да се не би међутим затворило), промоли главу кроз прозор да рече: дај ми Боже осмак блага; но у ономе страу и у итњи мјесто онога рече: „дај ми Боже од „осмак главу.“ У тај час постане му глава колико осмак; тако да је није могао кроз онај прозор увући док нијесу људи дошли са сјекирама и начинили прозор већи...* (Караџић 1966: 38).

Предање из првог дела приче прелази у кратку шаљиву причу, што је, несумњиво, једна од најзаступљенијих, ако не и најзаступљенија врста у *Рјечнику* (Карановић 2009: 120; Пантић 1988: 386; Маринковић 2011: 120). Вук је предања и шаљиве приче у сажетим облицима радо користио у *Рјечнику*. Најпре због тога што је сам волео и ценио добар хумор, а потом и зато што онекао и остале коришћене врсте садрже дух народа, његова схватања, веровања и погледе на свет и дају могућност „да се истолкује и опише што се боље може све што народ о ријечи којој мисли и приповиједа“ (Караџић 1966: VIII), што је Вук свесно желео да представи читаоцима не ограничавајући се само лексикографским амбицијама. Вариране, шаљиве приче су се нашле како у оба издања *Рјечника* тако и у другим Вуковим делима, посебно у *Пословицама* и *Животу и обичајима* (Карановић 2009: 120). Желећи да „*Рјечником* обухвати живот у његовој различности и свеукупности“, Вук је

⁴ Постоји више варијаната предања о баби (често називаном и Баба Марта) која је пре времена извела јариће на пашу и вређа одлазећи месец (фебруар/Сечко, март, април). Уп. нпр. срп. „Серем сечка на брадечка ...“ (Бољевац), мак. „Трш јаре в планина! Серем се Сечку на брадина“ (Бевђелија), „Циц козица на планина, прдни Марту под брадина“ (Струга) итд. Срби хладне дане крајем марта називају и бабини козлићи, бабини јарци (Словенска митологија 2001: 12). Незнатно измењена верзија овог предања штампана је у *Пословицама* (Караџић 1985: 53–54), као и у у књизи *Живот и обичаји народа српског* у оквиру записа под насловом *Благовијести и бабини козлићи*, постхумно објављеној у издању Вукове супруге (Караџић 1985а: 36). У односу на наведено уочљиво је да је Вук изабрао најблажу варијанту ове приче, без псовке, или је можда он сам интервенисао (Делић 1990: 457) ублажавајући израз.

пишући *Рјечник* радио и посао близак писању романа (Делић 1990: 340). Употребом шаљивих прича *Рјечник* се приближио роману-лексикону као књижевној врсти, слично *Хазарском речнику* Милорада Павића, те постао отворена књига прозе из које се уланчавањем може створити мозаик (Карановић 2009: 120; Делић 1990: 340). Уланчавањем шаљивих објашњења уз одреднице добићемо „једну мозаичку целину“ (Делић 1990: 341) смеховне културе српског народа.

Богојављањем се завршава период некрштених дана, који трају од Бадњег дана (24. XII/6. I) до Богојављања (6/19. I) током којих се „сунце окреће од зиме ка лету“, завршава се стара и почиње нова година и обележава се Христово рођење (Словенска митологија 2001: 379). Многбројни обичаји, обреди, магијске радње, гатања и забране карактеристични су за овај период. Поред преломног карактера ових дана ова засићеност обичајима произлази из веровања да Бог, радујући се рођењу сина, пушта с онога света све умрле и зле духове да шетају по беломе свету. Тиме је очигледно објашњавано схватање тог времена као „ђавољег, нечистог, злог, страшног и штетног“ (Словенска митологија 2001: 379).

Богојављање – празник сећања на Христово крштење у Јордану – такође је сматрано за преломно време, у смислу преласка из нечистих, некрштених дана у чист период, без штетних духова. Поноћ уочи Богојављања сматрана је тренутком смене времена, која је због своје важности обележена разним чудима: отварањем небеса и испуњавањем жеља онима који то отварање виде, престанком ветра, проговарањем животиња, остваривањем снова. Најважнији догађај овога празника јесте црквено освештавање воде (Словенска митологија 2001: 37). Наведена шаљива прича очевидно почива на веровању у чудесно Богојављењско остваривање жеља.

Божих. О Божићу се објести и побљувати није никакове срамоте (*„ако сам се отила, Божић ми је дошао; ако сам се открила, према свом ђеверу“* (Карацић 1966: 39).

У првом делу објашњења имамо део из записа о божићним обичајима, а у другом делу (у загради), пословицу која се нашла и у Вуковом ручном примерку пословица (Карацић 1985: 326–346) које је потом унео у *Српске народне пословице* (Карацић 1985: 389).

Весели испраћај зиме и дочек пролећа, новог времена манифестује се у време слављења Божића. Архаична регресија у Хаос, која предстоји сваком новом рађању новог времена, несумњиво је задржала своје рефлексе у обичајима који прате прославу Божића (Елијаде 1986: 94; Карановић – Јокић 2011: 164).

Већ смо утврдили да су божићно преједање и смех ритуалног, обредног карактера (Чајкановић I 1994: 246–247), односно да је обичај преузет из архаичних обреда везаних за испраћај истрошеног времена, обреда који су временом изгубили своју јасну сврху, али су преживели као обичаји, који се поштују и негују (Чајкановић I 1994: 485). Отуда оволика слобода у наведеним изразима (ритуално преједање и напијање, ритуална бестидност) уз одредницу *Божић*, која је иначе морално недопустива у ванпразнично време. Јасно је да је празнична инверзија у понашању (Бахтин 1978: 16–17) преузета из обреда карактеристичних за архаична времена.⁵

Брабоњак. Стара баба у **брабоњке** гата. *Жив ми синци, све су гола говна.* (Карацић 1966: 44).

Гатање спада у ритуале којима се жели успоставити веза „са оностраним силама у циљу сазнавања будућности“. Гатање се обавља на нечистим местима: усамљеним кућама, шупама, шталама, подрумима, сеницима, као и граничним местима, као што си праг, пећ, двориште, капија, места поред бунара, раскрснице, гробља и сл. Време погодно за гатање су кризни, преломни периоди везани за смену годишњих доба – Божић, Ивањдан, Ђурђевдан, Покладе, док Ускрс, Тројице и сл. представљају мање погодно време за то (Словенска митологија 2001: 111). Гата се у пасуљ, по изнутрици животиња, сенци, Псалтиру, бацају се коцке, салива топљено олово или восак (Словенска митологија 2001: 110). Нисмо пронашли податке о гатању у измет (брабоњке), стога би ова изрека могла да почива на шаливом анти-гатању. У другом издању Рјечника Вук је последњу реч ублажио у *г...а* (Карацић 1852: 38).

⁵ Мотив грешног односа девера и снаје имају две приче у Краусовој збирци: *Силовало ју и Девер и снаха* (Краус 1984: 92), а налазимо га и у пословици: „Пијаној снашици мили ђеверци“ (видети под: Ђеверак – С.Ђ.), што сведочи о његовој широј распрострањености.

Варење [Глагол, у значењу *кување* – прим. С.Ђ.]. *Украо калуђер с ђаком козу, па дали да се кува и пече, а они отишли да служе летурђију. У један пут калуђер повиче из олтара (као да чати нешто): „Ђаче ђакушито! Отиди обиди: печели се печење и **вари ли се варење**“. А ђак му одговори: „Оче дуовни! дошао човек, па познао роге и ноге, и однијо весе“ (Караџић 1966: 60)*

Ова шаљива прича из првог издања *Рјечника* као тему има свештеника лопова. Шаљиве приче на рачун свештеника и њихових ученика наћи ћемо у *Рјечнику* и под одредницама *дупљаши*, *ђаволак*, *јесенаске*, *мируцати*, *писати*, *поп*, *причешало* и *пуштеница*. У постхумно објављеној збирци приповедака (1870) у издању Ане Караџић, удовице Вукове, поред двадесет раније необјављених приповедака из Вукове заоставштине, налази се и 41 шаљива прича (Караџић 1988: 252–275) од којих следеће представљају такође шале на рачун свештеника: *Утопио се поп што није руку дао*, *Грјешник и луди исповедник* и *Слово иже али сирца ниже*.. У једној од њих поп се утапа, иако су му људи притекли у помоћ говорећи: „Дај попе руку! Дај попе руку!“ – но удовица попадија објаснила је људима да је требало рећи: „На, попе, руку... јер је вазда (тешко мене!) научио узимати а не давати“ (Караџић 1988: 263). У другој, пак, шкрти калуђер, који на сиру записује слово *иже* (и) како би приметио да ли је је сечен, бива надмудрен од свог ђака који одсекавши повећи комад сира опет ниже записује слово *иже* уз коментар: „Ва истину слово изе, али сирца ниже“ (Караџић 1988: 266).

Исту причу – уз једанаест других прича, причица и сто шездесет шест загонетака са “одгонетљајима” – Вук је, под бројем VIII, штампао још 1821. године у својој првој Збирци народних приповедака (Маринковић 2011: 137). Сличне шаљиве приче на рачун свештенства налазимо још у *Заветним скаскама* Александра Николајевича Афанасјева (1826–1871), зборнику руских народних бајки које цензура није одобрила за штампу (Успенски 2000: 443). Најзаступљенија врста у том зборнику јесу народне приче еротског и опсценог садржаја, врло распрострањене по руском народу, поготово у сеоским срединама, где се и данас изводе „пред одређеним аудиторијумом, и очигледно у посебним ситуацијама“ (Успенски 2000: 445). После Октобарске револуције и скидања забране са антиклерикалних текстова ове приче штампане су и у Русији (Успенски 2000: 445). Из сличних разлога Вук је приче под одредницама *варење* и *пуштеница* изоставио из другог издања *Рјечника*.

Причу *Ђаволак* је могао оставити због њеног безазленог хумора. Краусова збирка садржи цело поглавље прича „о лицима која због свога позива морају обуздавати полни нагон“ (Краус 1984: 173–213), далеко ласцивнијих од Вукових, што сведочи о богатој традицији постојања таквих прича и на јужнословенском терену (Карановић 2009: 114).

У причи под одредницом *варење* исмевају се ликови свештеника и његовог ученика, њихово нечасно и лицемерно понашање путем веселе пародијске травестије текста литургијског ритуала. Свештеник и ученик под видом тобожње молитве разговарају о украденој кози.⁶ Тиме се порок весело пародира, спушта се доле у сферу материјало-телесног, приземног, на план тела, јела, трбуха, полних органа, „снижавање копа телу гроб ради **новог** рађања“ (Бахтин 1978: 29).

Комичан ефекат у Вуковој причи појачава непримереност озбиљног тона и места у коме се дијалог води теми разговора (Проп 1984: 33). Када се спомене свештено лице, углавном се стварају асоцијације везане за духовност. Овде долази до преусмеравања пажње са чисто духовног на чисто физички феномен, што изазива смех (Проп 1984: 38–39). Свештеник се показао прождрљивим лоповом, лакомим на туђу својину, али то су још увек мане које не спадају у најтеже категорије греха, те се лако праштају. Тешки, фатални недостаци који изазивају трагедију никада не изазивају смех, док мањи недостаци редовно то чине (Проп 1984: 41).

Вјештица. Ни једној младој и лијепој жени не кажу да је вјештица, него све бабама (*млада курва стара вјештица*) (Карацић 1966, 74).

⁶ Пародије црквених текстова и обреда честе су у шаљивим причама о свештенству (Ајдачић, 2000, 487; Успенски, 2000, 448), везаним за празнично време и антипонашање, које је *врло често имало ритуалан, магијски карактер, вршећи тиме различите функције* (Успенски, 2000, 447). Антипонашање, наравно, са хришћанске тачке гледишта, јер *омогућава очување традиционалних паганских обреда* (Успенски, 2000, 447). Пародију јеванђеља срећемо у причи *Владика и поп* (Краус 1984: 194). У *Причи о бјеленоги попиној* имамо пародију молитве када насамарени попа, јашући на крмачи, у паници запомаже: „Прими Боже, душу моју, а ђаволи нека носе тијело“ (Краус 1984: 195)! Сличну ситуацију налазимо и у причи *Спасавај, Боже, душу, ђаволи однесе тело* (Краус 1984: 188–189)! Пародију свете тајне исповести и давања покорне (казне) за грех, налазимо у причици *Грешник и луди исповедник* (Карацић 1988: 265). Пародија молитве *Оче наш* објављена је у *Мрсним причама* (Краус 1984: 313).

Овај пословичан израз штампан је уз предање за одредницу *вјештица*. Изостављен је из другог издања *Рјечника* (Карановић 2009: 118), као и из књиге *Живот и обичаји народа српског*, мада је предање поново објављивано. Лик вештице, који познаје сва словенска митологија, спаја у себи атрибуте жене и демонског бића. Вештице поседују „над-знање“. Од речи *знати* су и прозване вештицама – оне које веду, односно знају (уп. ист. словенске речи за њуи *веђма*, *ведуња*, *знахарка* или јуж. словенске *вештица*). Имају способност преображавања у животиње, предмете, друге људе. Чарањем могу да одузимају млеко од крава или род с туђих њива (видети и под *гологуза*), изазивају елементарне непогоде или краду са неба Месец и звезде итд. (Словенска митологија 2001: 77). Најефикаснији начин за преношење млечности туђе стокe на своју био је да ноћу, уочи Ђурђевдана или других сточарских празника, наге на вратилу пројашу око туђег тора са стоком (Зечевић 2008: 307). Наведена пословица значи да се особа која од младости почне да ради нечасне послове тешко може поправити и да има времена да се до старости усаврши.

Врагађур. *Питали бабу кад је ишла на панађур, куда ће, а она пуна радости одговорила: „идем на панађур ђур“. А кад се вратила с панађура, онда је запитали: „ђе си била бако?“ „На панађуру и на в р а г а ђ у р у“ (одговорила љутита, пошто је видјела да на панађуру не да нико ништа без новаца) (Карацић 1852: 72).*

Ово је кратка шаљива прича „редукована на питање и одговор“ (Карановић 2009: 120) у којој је главни лик осорна и осветољубива баба (Пантић 1988: 387). Вашар је амбивалентно место. Место похвале и покуде у исто време; као и први део речи враг(ађур), што је један од назива за мушки полни орган, те прича сугерише и врсту бабиног вашарског искуства (Карановић 2015: 439).

Врћи се, вргнем се на кога.
*„Дете се вргне на ујца преко Дунава,
 акамо ли на слугу у кући“*
 (Карацић 1966, 87).

Израз *врћи се на некога* значи преузети генетске кодове неког од својих родитеља, рођака, или једноставније – личити на некога.⁷ Комичан ефекат ове шаљиве пословице гради се на контрасту између просторне удаљености и крвног сродства и просторне близине и одсуства крвног сродства. Дете личи на ујака, што је природно, а још лакше *се вргне* на слугу у кућикоји није у крвном сродству с мајком, чиме се на комичан начин имплицира грешан однос газдарице са слугом. Пословицу карактерише претерана слобода, односно излажење из граница обичног (официјелног) начина живота (Бахтин 1978: 14). У њему се осећа празнична атмосфера регресије у митско време Хаоса, чиме треба да се припреми обнављање Времена и човека (Елиаде 1986: 94–95). Овде је уочљиво *снижавање*, основно својство гротескног реализма (Бахтин 1978: 28.). Апстрактан лик верне супруге и мајке преводи се на материјално-телесни план. Апстрактном, идеалном женском лику копа се гроб ради новог рађања. Снижавање је овде *амбивалентно*. Оно нема само уништавајуће значење, жена се не излаже потпуној негацији, него се излаже и начелу препорода, афирмише се спуштањем на доле које оплођује, „одакле све расте у изобиљу“ (Бахтин 1978: 30) на план земље и тела. Пародија у овом изразу, дакле, није потпуно негативна као пародија модерног времена. Ово је добронамерна, карневалска пародија. Разговор који се води о сличности и генетским кодовима је карневализован, комичан разговор. Она – пародија – поред свог негативног, снижавајућег пола, има и афирмативан пол којим се афирмише материјално-телесно начело живота односно рађања (Бахтин 1978: 29–30).⁸

Гатати, -ам, в. *врачати*. **Гатала** баба да није мраза, па освануо снијег до гузице (Карацић 1966, 93).

Ова шаљива пословица објављена је и у *Српским народним пословицама* (Карацић 1985: 73). Хумористички ефекат произилази из неочекиваног и изненадног снижавања, односно свргавања устоличеног појма гаталице/гатања који се наводи у првом делу изреке. Другим делом, он се, поред тога што се предвиђање испоставило као нетачно, доводи на план доњег телесног (Бахтин

⁷ Мотив прељубе налазимо и у *Мрским причама* (Краус 1984: 152–172).

⁸ Јер основна функција тела у смеховном контексту је да рађа, па преступи у оваквим умотворинама, ако то омогућавају, не само да остају некажњени, већ и пожељни (Карановић 2015: 438).

1978: 29). Изрека је објављена у оба издања *Рјечника*. У другом издању Вук је аутоцензуришао последњу реч у *г...це*.

Глогиње. *Ласно је туђим к***ем глогиње млатити* (Карацић 1966, 97).

Ова пословица је изостављена из другог издања *Рјечника* и *Пословица*. Њоме се хоће рећи да је лако/ласно (али нечасно) туђом муком одрађивати неки посао, али се и у складу са смеховном концепцијом отвореног тела премодерног концепта, репродуктивни орган изолује од целине, функционише као самостално биће (Бахтин 1978: 39), „што је некад било уобичајено средство онеуобичавања телесних активности у функцији плодности“ (Карановић 2015: 435).

Гологуз, -а, -о. *„Гологуза сијевала, голо масло слијевала, а Радичу троп“*; некаква узяхала гола на вратило, па врачала да јој се хвата дебео скоруп (Карацић 1966, 101).

Ова еротска прича испричана је као илустрација врачања. Вратило је „дрвени ваљак на разбоју око којег се намотава пређа“ (Речник 1967: 426) коме се у традиционалној култури придаје велика магијска моћ (Ристески 2000: 66), те који због фалусног облика симболише мушки полни орган (Вукановић 2000: 13; Карацић 1852: 97 под *грабило*). Вратило жена, или жене – обично мајка и ћерка, обе дојиље у напону полне моћи, моћи рађања (Ристески 2000: 65) – магијски врте, намотавају међу ногама привлачећи плодове, млеко, плодност људи, а при томе симболишу и оплођујућу моћ природе (Илиева Рачева – Ристески 2000: 66). Реч је о магијској радњи којом се помоћу обредног намотавања и симулирања полног акта жели утицати на плодност, односно на Месец, који ова еротична игра треба да примаме, односно спусти на земљу како би његова подотворна снага прешла на жене и земљу (Ристески 2000: 69). Израз *троп* значи „талог који се слегне после топлења кајмака и при справљању масла“ или „талог уопште“ (Речник 1976: 304). Осим тога, сличан израз – *тропа* – значи губитак у игри, пропаст, страдање (Речник 1976: 304), што нас додатно упућује на другу сврху ове магијске радње, а то је преузимање плодности од других ради личних потреба (Ристески 2000: 53). По веровању Месец ће пожелети да подели задовољство са женама које еротском игром наглашавају своју полну потенцију. Спустиће се на земљу а жене ће од

њега добити додатну моћ коју ће искористити „да од других покупе берићет и млеко“ (Ристески 2000: 64). Ритуална голотиња има за циљ остваривање контакта између жена и природе, остваривање њихове интимности. Осим тога магијски ритуал је окренут оностраним што од учесница магијског ритуала захтева прикладан изглед који, да би ритуал функционисао, односно да би се остварила веза са оностраним, мора да буде у супротности са важећим правилима профаног живота, у којем се јавна голотиња сматра неприхватљивомали која у магијским ритуалима гарантује комуникацију са оним светом (Ристески 2000: 68; Караџић 1852: 432 в. под *оборати*; Словенска митологија 2001: 77). Веровање у моћ врачара да спусте Месец на земљу раширено је код свих јужних Словена. У Македонији се такве врачаре називају месечарке. Након обављених враџбина месечарка ословљава Месец речима: „Ја сам теле, а ти крава“; после којих се Месец спушта на земљу и претвара у краву. Затим му врачара прилази и пошто је постала невидљива говори: „Ја сам жена, а ти месечина, ја сам доле, а ти горе“. Тада се Месец уз узвик пење горе, а врачара одлази да покупи млеко. Овај ритуал „сматра се најстрашнијим грехом“ (Словенска митологија 2001: 355). Основни циљ овог магијског обреда је директно преношење „Месечеве моћи ради узимања благодети које други људи имају“ (Ристески 2000: 68). Исту сврху магијског ритуала можемо уочити и у објашњењу за одредницу *грабило*. Цео магијски ритуал сведочи не само о повезаности сексуалног и сакралног у прошлости, него и о схватању Космоса као целине и начину његовог функционисања (Карановић – Јокић 2009: 11).

Грабило. „*Ове године на вратило а до године на грабило*“ (говори дјевојка узјавивши на вратило да би се удала) (Караџић 1852: 97). Грабило означава *живо настојање око чега, тежњу да се до нечега дође први или међу првима, отимање, грабљење око чега* (в. под *јагма* Речник(а) 1967, 553).

Драмосер који (од тврђе) на драм и једе и сере; овако сељаци зову трговце варошане (у Србији) (Караџић 1966, 146).

У другом издању *Рјечника* дато је *ублажено* објашњење ове речи: 1) овако (у Србији) сељаци зову трговце варошане (који од тврђе на драмове све чине). Храна, њено обилно конзумирање и трансформација такође су битни моменти

премодерне смеховности. У овом случају повезују се храна и измет – двоструко виђење у јединству – и остварује се изокретање друштвених позиција, варошана, трговаца и сељака, чиме се варошани унижавају (Карановић 2015: 442).

Ђаволак. *Узео калуђер Светогорац мало дијете мушко (док још није знало за се) па га однијо у Свету гору, и тамо га одранио и научио књижи. Кад му је било већ око 18 година, онда га поведе уза се, као ђака, и пође амо у свијет да пише. Кад дођу у прво селоато ђевојке уватиле коло па играју (ваља да је била неђеља или какво весеље). Кад угледа ђак ђевојке, зачудисе каква су то створења, па онако мало као весео и зачуђен упита калуђера: „Шта је оно дуовниче! шта је оно?“ А калуђер као намргођен одговори му: „Не гледај онамо синко, нити питај шта је: оно је ђаво.“ Онда ђак најумиљатијим гласом рече: „Дела дуовниче, Бога ти! да купимо онога једног **ђ а в о л к а**, па да га поведемо намастиру“ (Караџић 1966, 156).*

У овој се шаљивој причи, која се нашла у оба издања *Рјечника*, народни приповедач нашалио на тему греха и аскезе. Апстрактни одговор старијег калуђера – „Не гледај онамо синко, нити питај шта је: оно је ђаво“ – којим се афирмише аскеза и избегавање искушења, односно ђавола, бива снижен новим безазленим питањем младога калуђера из кога избија „моћ инстинкта који јунака води према другом полу, упркос животу у изолацији једнополне групе“ (*Света гора*) (Карановић 2015: 439). То је „основно својство гротескног реализма“, „посебне естетичке концепције стварности“ (Бахтин 1978: 28, 27) карактеристичне за народну смеховну културу. Духовно, идеално, апстрактно се спушта на ниво земље и телесности „у њиховом нераскидивом јединству“ (Бахтин 1978: 28). Апстрактно се нашло доле, а приземно је окренуто горе. Цео дијалог добија еротско и карневалско значење (Бахтин 1978: 28–29). Недостатак у понашању младог калуђера је безазлен. Он је далеко од порочне страсти. Зато и јесте смешан. Он је својом простосрдачношћу коју исказује у првом питању већ придобио симпатије слушалаца/читалаца. Мали недостаци код оних који су нам драги не само да нас не одбијају, него изазивају осећање

симпатије. Ова шаљива прича пени доброћудним смехом који изазива (Проп 1984: 138).⁹

Беверак. *Пијаној снашици мили ђеверци* (Караџић 1852: 148). Објављено и у *Пословицама* (бр. 4220) (Караџић 1985: 228). [В.и под одредницом *Божих* – прим. С.Ђ.]

Женидба. Кад већ буде око пола ручка, онда чауш приказује част, т.ј. оно што је који донијо; но он то чини врло смијешно и шаљиво, н.п. ако је који донијо прасе, – а он каже: „*Ево овај (како му буде име) живи близу воде, па уватио воденога миша.*“ *Ако ли је кокош, а он каже да је врана, или друга кака тица; ако ли је жив ован с роговима, а он, као плашећисе од њега, пита, шта је то, или је јелен или во, или друго што, и т. д. а уза сваку на посљетку мора казати:* „*Себи на глас, а свој браћи на част(т.ј. донијо).*“ ... Дарове чауш дијели тако смијешно, као и част што приказује, н.п. „*Ево наша снаша донијела куму кошуљу, каква је танка кроз прстен би прошла, да је прстен гужва орачица, па да два туку а четири вуку.*“ ... ..Сватови су тако немирни и безобразни, да већ има ријеч: „*Као Србски сватови.*“ Побију кокоши и прасце, покољу ћурке, гуске, патке; полупају судове; покраду(код ђевојачке куће) кашике и друго што се гођ може понијети; пећ собну (ако им повлади кум) оборе па изнесу на поље; ђешто (као у Бачкој) извуку кола навр куће; сами точе, сами пију; вичу, лупају(*шта вичеш – шта лупаш ти овђе? нијеси ти ђевојку довео*) и т.д. (Караџић 1966, 171–172) ...

Оргијастичко понашање сватова могло би да се окарактерише као ритуално, „магијски кодирано“ (Карановић 2015: 442) антипонашање, као нарушавања устаљеног реда ствари које је карактеристично за мноштво

⁹ Шаљиве приче објављене у *Рјечнику* најчешће су по свим аспектима: тема, мотиви, личности, обичаји, менталитет, прилике, језик – везане за наше поднебље, те верно сликају контекст из којег су поникле. Прича *Ђаволак*, међутим, своју тему дугује европској књижевној баштини. Причу истог сјеза налазимо у зборнику *Сто старих новела (Cento novelle antiche)*, непознатог Фирентинца из 14. столећа, а затим у *Декамерону*, и у средњовековном роману *Варлаам и Јосиф*. Налазимо је, даље, у *Проповедима за ускршњи пост* немачког доминиканца Ивана Херолта, а крајем 18. столећа у књизи *Зрцало различити' догађаја далматинског фрањеваца Мате Зоричића*, штампане 1780. Како је Вук дошао до верзије из *Рјечника*, „никад се, наравно, неће моћи сазнати“ (Пантић 1988: 388–389).

календарских и породичних обреда – маскирање током некрштених дана, Белих поклада, свадбе, сахране, испраћаје у војску... (Словенска митологија 2001: 372), „чиме се уништавањем старог настоји прећи у простор обновљене стварности“ (Карановић 2015: 442).

Исписна. Погодио некакав човек с арачлијом да отпрди арач, т.ј. да прдне засопце 112 пута (за сваку пару по један пут). Кад наврши 112 пута, а он онда одадре још једном по добро; а арачлија га запита: „*Зашто то?*“ а он одговори: „*Ово ћаши исписна*“ (Караџић 1966: 262).

Ова скатолошка шаљива прича (Карановић 2009: 121) преводи израз арач (харач, тј. порез у време владавине Турака) у сферу доњег-телесног. Односно појам који је синоним за власт, поредак, закон, монолитну државу, снижава се на ниво пробавних органа, црева и стражњице.¹⁰ У причи је присутна инверзија, анти-понашање карактеристично за празнично време (Бахтин 1978: 18), односно одступање од устаљених норми понашања и њихово флагрантно кршење (Карановић – Јокић 2007: 9). Врх је премештен доле, „високо и старо, готово и завршено“, збачени су „у материјално-телесни пакао ради смрти и новог рођења“ (Бахтин 1978: 96), док тријумфује весели, препорађајући смех и свест о веселој релативности. Тријумфује весело празнично време (Бахтин 1978: 96). На жалост, није забележен контекст у коме се смела причати ова шаљива прича, али на основу аналогije с контекстом извођења других смеховних форми (попут поскочице, приче из Афанасјевљевог зборника) највероватније да је причање ове приче везано за празнично време, а смех који она изазива *универзалан је*, усмерен ка целој свету. Смешан је и *арач*, и Турци, и они који га плаћају и страхују од њега (Бахтин 1978: 99–100). Причица у том смислу има катарзично и препорађајуће дејство на слушаоце (Бахтин 1978: 189).

¹⁰ Занимљиво је Вуково тумачење уз пословицу: „*Да вас Бог живи док вас ја не упрдим!* (а ја то учинити не ћу никад; тако можете живљети сто година и више). У Далмацији. Ово се онамо говори без и каке шале, као и упрђети мјесто убити. Ја сам се десио у Лици у Смиљану код оборлаћмана Николе Боројевића, кад му се један старац тужио како је неко ћео каменом да га убије, и машивши се у торбу извади камен и пружи му говорећи: 'Ево господине, овијем је ћео да ме упрди'“ (Караџић 1985: 79). Значи да – ако наглашава да „се онамо говори без икакве шале“ – израз *прђети* у Вуковом, и осталим крајевима, има углавном шаљиво значење. То би могло да значи да се човек из шаљиве приче под одредницом *исписна* шалио са арачлијом да *убије* порез пуштањем ветрова.

Клинчорба. Приповиједају да је дошао солдат баби у кућу, и искао даму да штогођ да једе, а она му казала да не ма ништа у кући за јело; онда солдат рече: „А ти дај ми барем тигањ и мало воде, да начиним к л и н ч о р б у.“ Баба му то да, а он узме тигањ и метне у њега гвозден клин, па налије воде и метне над ватру; кад се вода угрије, а он зашите од бабе мало соли (и баба му да) те је посоли; кад вода узаври, а он зашите мало брашна (баба му да и то : само да види од чуда каква ће то бити к л и н ч о р б а) те саспе у ону воду и замете; потом зашите једно јаје, те и њега разбије у онај скроб; онда зашите још мало масти те оно замаст, па онда скине с ватре и клин извади на поље, а к л и н ч о р б у изједе (Карацић 1966: 311).

Исмејана баба и њена неумереност и неприкладно понашање у причи *Клинчорба* маркирају значајну одлику шаливих прича и песама, а то је дидактички морализам. За њихов сиже карактеристичан је сукоб два карактера од којих се „један потврђује као исправан, а други као неисправан“ (Ајдачић 2000: 493). Вођена егоистичном жељом да види каква је то јефтина клин чорба баба бива насамарена од војника. Причица је објављена у оба издања *Рјечника*.

Вуково лично поимање ласцивне лексике и значења које је она за њега имала, као и за његове земљаке са територије Београдског пашалука, не смемо поистоветити са схватањем истих израза које су имали писмени људи из грађанског сталежа са територије Аустроугарске монархије. На територији Београдског пашалука још је била жива аграрна народна култура која је срамотне изразе схватала као групу израза чија употреба није у сваком контексту представљала непристојност. За време одређених празника, шалив и слободан начин изражавања се подразумевао и био је добродошао (Бахтин 1978: 12), јер је архаични човек веровао у магијску моћ обредног еротизма и смеха (Јокић 2006: 107). Везивање ових израза за време, односно одређене кризне, преломне тренутке у животу природе (Бахтин 1978: 16) као што су смрт старе и рађање нове године, рађање пролећа – када су се празници углавном одвијали – од суштинског је значаја за њихово правилно разумевање (Бахтин 1978: 19). Ово веровање проистиче из схватања земље као живог организма којем су својствени сви периоди људског живота, па и рађање и смрт. Смрт, наравно, наступа на крају једног животног циклуса – у позну јесен и почетком зиме, када се природа умртви, а рађање наступа с пролећа. Управо

је пролеће период у коме је потребно весељем помоћи земљи да се пробуди и поново роди. Као што је у митској легенди старих Грка служавка Јамба непристојним гестом орасположила тужну богињу плодности Деметру и од тога почела да буја природа и живот, тако су и људи покушавали да обредним смехом ускрсну природу из мртвила (Проп 1984: 147).

Обредни смех и еротизам су били део старих, али у Вуком завичају још присутних живих народних обичаја који почивају на веровању да, смех, као што помаже јачању тела и животної снази и сналажљивости (Чајкановић I 1994: 303), тако, уз распојасано, слободно понашање, помаже и ускрснућу природе, њеној плодности после зимског сна (Проп 1984: 148). Сви ови изрази и обичаји имали су изразито амбивалентно обележје, односно истовремено су садржавали и похвалу и покуду (Бахтин 1978: 29). Празнички смех је, сем тога, и универзалан и општенародан. Он није „индивидуална реакција на ову или ону појединачну (одвојену) 'смешну' појаву“. Смеју се сви и смеју се свему, и себи самима (Бахтин 1978: 19). Од магијских ритуала, игара, преко поскочица, шаљивих прича, псовки, опсцених израза, питалица, пословица, загонетки, клетви и бећараца, ори се обредни и раскалашни смех у славу плодности, обиља и рађања новог живота. То је била главна сврха постојања премодерног човека од којег захваљујући и *Рјечнику* имамо шта да научимо (Карановић – Јокић 2009: 94).

Главни јунак празника постаје *весело време*, оно које свргава старо (зиму, годину) и устоличује ново (Бахтин 1978: 236). Опсцени изрази имали су, дакле, у народној празничној култури сасвим одређену сврху и значење. Њихова изворна функција била је магијска – препорађајућа и весела. Шаљивом погрдом сахрањујући *старо* и *немоћно* у исто време су помагали, стварали услове *новоме* и *бољем* да се роди (Елијаде 1986: 93–95). Стога је бити шашав, неозбиљан за време празника пожељно, добродошло и похвално. С друге стране, коришћење ових израза ван утврђеног временског контекста представљало је друштвени преступ.

Наравно, опсцене речи су постепено губиле своју примарну изразито магијску функцију, „највероватније због тога што почиње да се губи вера у магијску моћ обредног еротизма и смеха“ (Јокић 2006: 107) и њихово значење се полако дегенерисало.¹¹ Временом, нашавши се у новом добу без контакта са

¹¹ Јакобу Гриму, новембра 1823, Вук, између осталог, пише: „Реч ј.б. ти је код нас због *свакодневне* [подвукао С.Ђ.] употребе постала само псовка: у 3. лицу псују тако не само попови

изворном, веселом препорађајућом сврхом у коју су кориштени, у модерној, грађанској култури, ови гротескни изрази су се потпуно изродили, сачувавши само своје негативно значење, без веселог, афирмативног пола.¹² Ласцивне речи у свом аутентичном контексту представљају значајан део наше културне историје и духовног идентитета. Утемељене у паганским обредима имале су своју стварну духовну сврху и значење. С друге стране, њихова несувисла и обилна употреба у савременом говорном језику, па и језику штампе, представља један од најочљивијих показатеља духовне и културне дезоријентисаности¹³ српског (и не само српског) народа, која се, по нашем убеђењу, може превазићи једино озбиљним уласком народа у цркву – исту ону православну цркву са којом је, на жалост, Вук годинама био у неспоразуму.¹⁴ Отац Тадеј лепо вели: „Какве су ти мисли, такав ти је живот“ (Тадеј, 2005, 27–28). Колико се ми данас заиста трудимо да нам живот буде леп?

Извори и литература

Ајдачић, Дејан. 2000. „О смешном и о морализму у еротским причама“. *Еротско у фолклору Словена (зборник радова)*. Приредио Дејан Ајдачић. Београд: Стубови културе.

и калуђери него и жене и ђевојке (нпр. јебо му пас мајку), не мислећи на прави смисао те речи“ (Преписка II/1822–1825 1988: 317).

¹² Такви изрази истргнути из колевке народне културе – са њиховим позитивним полом – изгубили су своју препорађајућу сврху и постали су у новоме времену средство „голе негације, чистог цинизма и вређања“ (Бахтин 1978: 37).

¹³ „У умотворинама поменути врсте код Вука у *Рјечнику* и изван њега, упркос именовану и описивању појединих тзв. срамотних делова тела и истих таквих радњи нема агресије, моралисања, настраности, нити симпатија за аномалије и перверзност. Оно што се уобичајено зове опсцено и срамотно, у традицији коју Вук представља далеко је од оног што садржи модерно царство порнографије, далеко је од сваког облика власти над сексуалношћу и од онога што лако може да склизне у изопаченост сваке врсте“ (Карановић 2015: 434).

¹⁴ „Оно што, пак, данас још увек није до краја појашњено то је да је Вук – као припадник културе у којој су се у његово време још увек причале: ’лијепе и удивителне’, али и ’срамотне’ приче, као и друге различите умотворине тог типа – својим радом, у наставку, настојао да ту културу представи што је могуће потпуније и целовитије (дакле у њеним различитим манифестацијама), док се није ’посвјештенијем и новим модама загушил(а) и искоријенил(а)’, а не да било кога саблажњује. И због тога је морао много да трпи и истрпи“ (Карановић 2015: 432). [Подвучени анализирани примери из *Рјечника* изостављени су из другог издања – С.Б.]

- Бахтин, Михаил. 1978. *Стваралаштво Франсоа Раблеа и народна култура средњега века и ренесансе*. Београд: Нолит.
- Вукановић, Татомир. 2000. „Опсцени објекти у религији и фолклору балканских народа“. *Еротско у фолклору Словена (зборник радова)*. Приредио Дејан Ајдачић. Београд: Стубови културе.
- Делић, Јован. 1990. *Традиција и Вук Стефановић Караџић*. Београд: БИГЗ.
- Елијаде, Мирча. 1986. *Свето и профано*. Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада.
- Зечевић, Слободан. 2008. „Митска бића српских предања“. *Српска етномитологија*. Београд: Службени гласник.
- Јокић, Јасмина. 2006. „Обредни смех у лирским песмама које се изводе у току пролећних празника“. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. Св. 35/2. Београд: МСЦ, 95–110.
- Карановић, Зоја. 2009. „Вуков Рјечник – прича и приповедање“. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. Св. 38/2. Београд: МСЦ, 113–125.
- Карановић, Зоја. 2015. „Смеховно и еротско у делу Вука Стефановића Караџића у контексту премодерног осећања света (на примеру Рјечника 1818)“. *Вук Стефановић Караџић: 1787–1864–2014*. Уредница Нада Милошевић-Ђорђевић. Београд: САНУ, 431–446.
- Карановић, Зоја и Јокић, Јасмина. 2007. „Обредни жанрови и књижевне врсте у покладним ритуалима“. *Синхронијско и дијахронијско изучавање врста у српској књижевности*. Књ. 1. Нови Сад: Филозофски факултет – Дневник, 5–22.
- Карановић, Зоја и Јокић, Јасмина. 2009. *Смеховно и еротско у српској народној култури и поезији*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Карановић, Зоја и Јокић, Јасмина. 2011. „Обредни смех у песмама зимског календарског циклуса“. *Годишњак Филозофског факултета*. Књ. XXXVI/1. Нови Сад, 161–175.
- Караџић, Вук Ст. 1852. *Српски рјечник истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*. Беч: Штампарија јерменскога манастира.
- Караџић, Вук Ст. 1966. *Српски рјечник истолкован њемачким и латинским ријечима (1818)*. Сабрана дела Вука Караџића. Књ. II. Приредио П. Ивић. Београд: Просвета.
- Караџић, Вук Ст. 1985. *Српске народне пословице*. Приредио Мирослав Пантић. Београд: Просвета.

- Караџић, Вук Ст. 1985а. *Етнографски списи. О Црној Гори*. Приредили Миленко Филиповић и Голуб Добрашиновић. Београд: Просвета.
- Караџић, Вук Ст. 1988. *Српске народне приповјетке*: Приредио Мирослав Пантић. Београд: Просвета.
- Краус, Фридрих С. 1984. *Мрсне приче*. Приредио, изабрао, напомене превео и поговор написао Душан Иванић. Београд: Просвета.
- Лешић, Јосип. 1989. *Бранислав Нушић: живот и дјело*. Нови Сад: Стеријино позорје, Матица српска.
- Маринковић, Боривоје. 2011. „Вук Стеф. Караџић и прозна народна традиција“. *Прелиставање заорава*. Београд: Службени гласник.
- Тадеј, Витовнички. 2005. *Какве су ти мисли такав ти је живот – поуке*. Приређивач Тихомир Новаковић. Ириг: Манастир Велика Ремета.
- Пантић, Мирослав. 1988. „Вук Стефановић Караџић и српске народне приповетке“ *Српске народне приповјетке*: Приредио Мирослав Пантић. Београд: Просвета, 351–483.
- Преписка II/1822–1825. 1988. Вук Караџић. *Преписка II (1822–1825)*. Приредио Г. Добрашиновић са сарадницима. Београд: Просвета.
- Проп, В. Ј. 1984. *Проблеми комике и смеха*. Нови Сад: Дневник.
- Ристески, Љупчо. 2000. „Оргијастички обреди у вези са култом Месеца код балканских Словена“. *Еротско у фолклору Словена (зборник радова)*. Приредио Дејан Ајдачић. Београд: Стубови културе.
- Речник 1967 – *Речник српскохрватскога књижевног језика. Књига прва*. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.
- Речник 1967а. *Речник српскохрватског књижевног језика. Књига друга*. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.
- Речник 1971 – *Речник српскохрватског књижевног језика. Књига четврта*. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.
- Речник, 1976 – *Речник српскохрватскога књижевног језика. Књига шеста*. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.
- Селимовић, Меша. 1987. *За и против Вука*. Београд: БИГЗ.
- Словенска митологија. 2001 – *Словенска митологија: енциклопедијски речник*. Редактори Светлана М. Толстој, Љубинко Раденковић. Београд: Zepher Book World.
- Успенски, Борис. 2000. „’Заветне скаске’ А.Г. Афанасјева. *Еротско у фолклору Словена (зборник радова)*. Приредио Дејан Ајдачић. Београд: Стубови културе.

Чајкановић, Веселин. 1994 I. *Студије из српске религије и фолклора 1910–1924*. Књ. 1. Приредио Војислав Ђурић. Београд: СКЗ, БИГЗ, Просвета, Партедон.

Чајкановић, Веселин. 1994 II. *Студије из српске религије и фолклора 1925–1942*. Књ. 2. Приредио Војислав Ђурић. Београд: СКЗ, БИГЗ, Просвета, Партедон.

Sava Đurđević

VUK'S RJEČNIK AND HUMOROUS CULTURE

Summary

Vuk Karadžić's interest in people laughter is especially expressed in the first editio of *Dictionary* in 1818, where we can, among other things, find erotic and obscene vocabulary and prose based upon pagan fertility rituals, which were at that time still present in Serbian agricultural culture. This is important not only if we talk about lexis (vocabulary), but also as a starting point for the analysis of those particular expressions in their authentic context, of which Vuk also left some notes [See a commentary with the word Poskočica in *Dictionary – S.Đ.*], and that leads us to a conclusion that there existed an undoubted connection among the erotic, obscene and sacral in the concept of laughter in the world of the premodern man as well as the existence of the concept of the Universe as a whole and the way it functioned.

Key words: people's humour, erotic, magic, fertility.